

Bokomtale:

Thor Robertsen

Handel, kongemakt og sjørøverjakt. Ressurser, grenser og folk

224 sider

Eget forlag thorob@online.no Vardø 2016

ISBN 978-82-999674-1-9

Omtalt av *Rune Blix Hagen*, historiker, UiT Norges arktiske universitet

STORSLÅTT VARDØHISTORIE MELLOM FIKSJON OG FAKTA

Den siste boka til Vardøværingen Thor Robertsen er svært forskjellig fra det han tidligere har skrevet. Boka forteller historien til øysamfunnet Vardø for om lag 400 år siden. Dette er ingen lokalhistorie i tradisjonell forstand. Robertsen har tatt utgangspunkt i en oppdiktet person, den 34 år gamle Skruff, som i 1616 beretter sin livshistorie for tre unge gutter. Absalon Visser Pederssøn, som er historiefortellerens egentlige navn, har herkomst fra Holland og anvender særlig erfaringene fra sin bestefar Lourens Visser i fortellingen. Bestefarens ankomst og etablering i Vardø legges til slutten av 1560-årene.

De mange fortellingene, hendelsene og motivene Skruff beretter om er for det meste historiske kjensgjerninger knyttet til ei svært dramatisk tid, ikke bare for Vardø, men hele det dansk-norske fyrstestaten ved overgangen fra 1500 til 1600-tallet. Boka ligger altså i grenselandet mellom skjønnlitteratur og sakprosa. Dette er en farefull og vanskelig sjanger, som Robertsen i aller høyeste grad har lyktes med.

Åpningskapitlet plasserer Vardø i Europeisk nordområde politikk. Tidsrammen er en 75-års perioden fra andre del av 1500-tallet og fram til om lag 1625. Tiden faller sammen med en kritisk periode i fiskeværets historie med flere betydningsfulle hendelser både i Vardø og Nord-Europa. Vi befinner oss i en tid der europeerne utvider sine geografiske horisonter ikke bare mot den nye verden (Amerika), men også mot det ukjente nord. Banebrytende oppdagelsesekspedisjoner, nye handelsforbindelser, statlig framrykking, grenserivalisering og kampen om suverenitet over hav og land er noen av stikkordene for nordområdeinteressen. Sentrum for denne nye orienteringen mot nord er Vardø. Midt oppe i disse hendelsene står altså Skruff og hans nære familie.

Etter et par åpningskapitler som forteller om Vardøs geografi, fiske og økonomisk utvikling som handelssentrum følger så sentrale begivenheter med Barentszekspedisjonens besøk i Vardø og kongens og hans mektig orlogsflåte i henholdsvis 1594 og 1599. Skruff og hans familie har nære relasjoner til begge begivenhetene, og vi får høre om oppdagelsesekspedisjonens kartlegging, resultater og skjebne. Kong Christian Kvarths besøk får relativt stor plass der blant annet Skruff er med som kjentmann når kongeskipet Victor seiler østover langs Kola-kysten. Ja, han blir faktisk med kongeskipet sørover til København.

Hovedpersonens ni års lange opphold i København og i oversjøisk seilas gjøres til en parentes i boka. Skruff får skyss nordover med orlogskaptein Jens Munk og fortellingen er på plass igjen med Vardø som sentrum fra 1609. Vennskapet med Munk bringer han videre til Kalmarkrigen (1611-1613) som skildres i sin råkalde brutalitet. Jens Munk tar også med Skruff på sjørøverjakt. Den kulminerer i et stort slag mellom dansknorske marinefartøy og sjørøverskuter ved Kolakysten sommeren 1615. Piratene blir tatt og drept på stedet, men klarer å påføre Skruff skuddskader slik at han må amputere en fot og får innsatt trebein.

Fortellingen til Robertsen endrer karakter etter 1616, fra side 144. Det er ikke lenger Skruff som beretter for unge tilhørere, men nye fortellerstemme som tar over og gir oss en skisse av Skruff og hans liv i Vardø etter 1616. Som skadeskutt sjømann etablerer Skruff seg som krovert på skjenkestua Gode Haab i fiskeværet. Vi får høre om en verdifull sjørøverskatt som blir gravd ned på øya og som ingen ennå har funnet. Den store drukningsulykken juleaften 1617 blir opptakten til bokas avsnitt om trolldomsprosesser. Meningsutvekslingen mellom skeptikeren Skruff og lensinnehaver, kongens mann i nord, John Cunningham omkring den brutale hekseforfølgelsen i øysamfunnet viser at det var mulig å hevde ulike synspunkter omkring hekser og trollfolk. Innimellom blir det plass til elskovsscener etterfulgt av ekteskap og familieliv. Uten noen egentlig slutt, munner historien ut på begynnelsen av 1620-åra med betraktninger om de mange som kommer nordover med ulike forutsetninger og gjøremål. Det er som om Robertsen legger opp til en fortsettelse.

Robertsen er stort sett etterrettelig i sin anvendelse av historiske fakta slik som årstall, hendelser og personer. De historiske rammene fungerer godt som bakteppe for det oppdiktede persongalleriet. For å skille fakta fra fiksjon har Robertsen fortjenestefullt på de siste siden laget en oversikt over virkelige og fiktive personer supplert med liste over eldre målenheter, ord og uttrykk.

Boka er godt skrevet, lett å lese, underholdene og lærerik. Den er en gest til Vardø, vardøværing og alle oss andre som liker å lese historiske dokumentariske romanforetelleser fra vår dramatiske nordnorske fortid. Det er imidlertid viktig å lese boka som en god fortelling og ikke som noen lokalhistorisk lærebok. Vardøs historie før bygrunnleggelsen i 1789 er fortsatt ikke skrevet, men Robertsens bok bør være en inspirasjon til å gå i gang med et slikt prosjekt.

(Trykt i lokalavisa *Østhavet* i Vardø, Onsdag 20.juli 2016, side 16-17).